

MATERIJALNO KRIVIČNO PRAVO

<https://doi.org/10.7251/CEST1322005S>

UDK 342.7:343.541-055.2(497.6 RS)

INKRIMINACIJA SEKSUALNOG UZNEMIRAVANJA U
KRIVIČNOM ZAKONODAVSTVU REPUBLIKE SRPSKE¹

Prof. dr Mile Šikman

Vanredni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci, mile.sikman@pf.unibl.org

Apstrakt: Još od uvođenja u Krivičnom zakoniku Republike Srpske krivičnog djela Polno uznemiravanje (čl. 170) njegovim izmjenama iz 2017. godine, vodi se stručna i naučna debata o potrebni i načinu inkriminacije ovog ponašanja u krivičnom zakonodavstvu. Navedeno je posebno izraženo s obzirom na činjenicu da i u konkretnom međunarodnopravnom osnovu za ovu inkriminaciju, a to je Istanbulska konvencija (2011) nije izričito navedena neophodnost krivičnopravne inkriminacije seksualnog uznemiravanja kao krivičnog djela. S druge strane, uvođenje novog krivičnog djela Polnog uznemiravanja ne može se smatrati pogrešnim, čak naprotiv. Ono što je pitanje to je na koji način inkriminisati ponašanja koja se smatraju seksualnim uznemiravanjem, a da se istovremeno napravi jasna distinkcija u odnosu na ponašanja koja ne predstavljaju krivično djelo. Konkretno, problem se ogleda u izradi norme koje će imati adekvatnu primjenjivost u sudskoj praksi, čime će biti ostvarena svrha kažnjavanja, manifestovana kako u specijalnoj, tako i u generalnoj prevenciji seksualnog uznemiravanja. Upravo je navedeno predmet ovog rada, u čiju svrhu je izvršena analiza postojećeg međunarodnopravnog okvira, te usklađenosti sa domaćim zakonodavstvom u ovoj oblasti.

Gljučne riječi: seksualno uznemiravanje, polno uznemiravanje, krivično zakonodavstvo, krivično djelo.

1. UVOD

Seksualno uznemiravanje predstavljaju društveno neprihvatljivo ponašanje,² koje je prisutno u javnom prostoru, ispoljava se u svakodnevnom životu ponašanjima kojima se ponižava ili postuđuje žrtva, što upućuje na širok dijapazon nepoželjnog sadržaja (od grubog vrijeđanja do dobacivanja i prostačkih šala).³ Opšteprihvaćen je stav da seksualno uznemiravanje predstavlja kršenje

¹ Ovaj rad proizašao je iz učešća u projektu "Banja Luka - Grad sa nultom tolerancijom na seksualno nasilje i uznemiravanje", kojeg provodi Fondacija "Udružene žene" uz podršku UN Women BiH i Švedske, u okviru kojeg je izrađena publikacija, pod nazivom "Analiza usklađenosti zakona i politika Republike Srpske sa međunarodnim standardima u vezi sa seksualnim uznemiravanjem", čiji je izdavač navedena Fondacija.

² Seksualno uznemiravanje je uvijek neželjeno ponašanje, bez obzira da je i/ili nije došlo do formalnog izražavanje nezadovoljstva. Uporedi: Babović, M., Reljanović, M. (n.d.). *Seksualno uznemiravanje u Republici Srbiji*. Beograd: Misija OEBS-a u Srbiji. Dostupno putem internet: <https://www.osce.org/files/f/documents/d/5/473256.pdf>, pristupljeno 16.09.2021, str. 47.

³ Šikman, M. (2021). *Analiza usklađenosti zakona i politika Republike Srpske sa međunarodnim standardima u vezi sa seksualnim uznemiravanjem*. Banja Luka: Fondacija Udružene žene, str. 3

garantovanih ljudskih prava i sloboda, te se smatra oblikom diskriminacije.⁴ U najširem smislu pod seksualnim uznemiravanjem se podrazumijeva: “svako ponašanje koje je usmjereno prema pojedincu na osnovu pola”.⁵ Ono se može manifestovati na verbalni ili neverbalni način, odnosno fizičkim putem.⁶ Obično se seksualno uznemiravanje smatra vrstom seksualnog nasilja⁷ i kao takvo se tretira pravnim dokumentima. Ipak, kriterijumi razlikovanja nisu uvijek potpuno jasni, jer nikada nije u pitanju samo seksualno nasilje, već čitav niz postupaka koji su usmjereni prema žrtvama, a kojima se sužava njihov životni prostor i troši psihološko biće.⁸ Zbog toga se ovaj fenomen čini manje vidljivim, jer je fokus na težim oblicima seksualnog nasilja, uključujući silovanje ili druga krivična djela protiv polnih sloboda. Istovremeno, to ne znači da je seksualno nasilje zanemariv fenomen, čak naprotiv. Ono je izuzetno raširena pojava, a upravo odsustvo jasnog i preciznog tretiranja seksualnog uznemiravanja omogućava široku rasporstranjenost u društvu. Posledica je, da se ono svodi na uznemiravanje na radnom mjestu ili zlouporebom položaja, dok se manje istražuju oblici seksualnog uznemiravanja na javnom mjestu⁹ ili u privatnom prostoru, odnosno seksualno uznemiravanje u obrazovnom sistemu¹⁰ i sportu¹¹ ili seksualno uznemiravanja putem Interneta.¹²

⁴ Zato je pravo žena na život oslobođen rodno-zasnovanog nasilja neodvojivo i međuzavisno od drugih ljudskih prava, uključujući pravo na život, zdravlje, slobodu i bezbjednost osobe, pravo na jednakost i jednaku zaštitu unutar porodice, oslobođenost od torture, surovog, neljudskog ili degradirajućeg postupanja, sloboda izražavanja, kretanja, učešća, okupljanja i udruživanja. Vidi opširnije: General recommendation No. 35 on gender-based violence against women, updating general recommendation No. 19. Dostupno putem interneta:

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW/C/GC/35&Lang=en, pristupljeno 17.09.2021.

⁵ Berdahl, J. (2007). Harassment Based on Sex: Protecting Social Status in the Context of Gender Hierarchy, *Academy of Management Reviv*, 32(2), 641-658

⁶ UN Women. (2011). *Overview and Definition of Terms. The Virtual Knowledge Centre to End Violence against Women and Girls*. Dostupno putem internet Overview and Definition of Terms (endvawnow.org), pristupljeno 18.09.2021.

⁷ Polazi se od toga da se oblici seksualnog nasilja mogu se ispoljiti i verbalno manifestovati u vidu seksualnog uznemiravanja, najčešće kao neželjeni seksualni komentari ili prijedlozi koji su usmjereni protiv polne slobode osobe i njene seksualnosti. Upordi: Borić R. (2007). *Pojmovnik rodne terminologije prema standardima Europske Unije*. Zagreb: Centar za ženske studije i Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH, str. 84.

⁸ Uporedi: Mršević, Z. (2011). *Ka demokratskom društvu – rodna ravnopravnost*. Beograd: Institut društvenih nauka, str. 61

⁹ Lenton, R.; Smith, M. D.; Fox, J.; Morra, N. (1999). Sexual Harassment in Public Places: Experiences of Canadian Women. *Canadian Review of Sociology/Revue canadienne de sociologie*, 36 (4): 517–540; Horvat, M., Perasović Cigrovski, B. (2014). Uznemiravanje žena na javnim mjestima – osvrt na uzroke, oblike i učestalost problema uznemiravanja u Hrvatskoj i svijetu, *Sociologija i prostor*, 52(3), 293-312; Kearn, H. (2010). *Stop Street Harassment: Making Public Places Safe and Welcoming for Women*. Santa Barbara: Praeger.

¹⁰ Meyer, E. (2010). *Gender and Diversity in Schools*. Cham: Springer; Hill, C., Kearn, H. (2011). *Crossing the Line: Sexual Harassment at School*. Washington, DC: American Association of University Women.

Seksualno uznemiravanje je globalni fenome, pa ni Republika Srpska nije isključena od navedenih trendova, što će reći prisustnosti i obimu seksualnog uznemiravanja, kao i društvenog odgovora na ovo društveno neprihvatljivo ponašanje.¹³ Na to ukazuju dostupni podaci, koji potvrđuju postavljene teze. Tako s jedne strane, smatra se da je svaka treće žena žrtva nekog od oblika nasilja, uključujući seksualno nasilje i seksualno uznemiravanje,¹⁴ dok s druge strane sudska praksa ne potvrđuje takve stavove. Naime, od 2017. godine (od kada je uvedeno krivično djelo Polno uznemiravanje) prijavljeno je ukupno 56 krivičnih djela seksualnog uznemiravanja, što je u ukupnoj strukturi evidentiranih krivičnih djela, zanemariv broj ovih djela na teritoriji Republike Srpske.¹⁵ Pravosnažnom sudskom presudom okončana su dva predmeta, oba po osnovu sporazuma o priznanju krivice, uz izrečenu novčanu kaznu i uslovnu osudu.¹⁶ Takva praksa otvara mnogobroje dileme od kojih se jedna odnosi na pitanje: da li je postojeća inkriminacija krivičnog djela Polno uznemiravanje (čl. 170 KZ RS) adekvatna? To znači da li je ona precizno određena i kao takva primjenjiva u sudskoj praksi. Navedeno je i predmet ovog rada, uz nastojanje da se analizira međunarodnopravni okvir, utvrdi stepen usklađenosti domaćeg zakonodavstva i predloži unapređenje postojeće norme (*de lege ferenda*).

¹¹ Fasting, K., Sand, T. (2015). Narratives of sexual harassment experiences in sport, *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, 7(5), 573-588; Brackenridge, C., Fasting, K. (2008). Sexual harassment and abuse in sport: The research context. *Journal of Sexual Aggression* 8(2), 3-15.

¹² Barak, A. (2005). Sexual Harassment on the Internet. *Social Science Computer Review*. 23(1), 77-92. doi:10.1177/0894439304271540; Ybarra, M., Espelage, D., Kimberly M. (2007). The Co-occurrence of Internet Harassment and Unwanted Sexual Solicitation Victimization and Perpetration: Associations with Psychosocial Indicators, *Journal of Adolescent Health*, 41(6), 31-41; Kimberly, M., Wolak, J., Finkelhor, D. (2007). Trends in Youth Reports of Sexual Solicitations, Harassment and Unwanted Exposure to Pornography on the Internet, *Journal of Adolescent Health*, 40(2), 116-126.

¹³ Šikman, M. (2021). *op.cit.*, str. 3.

¹⁴ UNWomen. (November 2019). *Facts and figures: Ending violence against women*. Dostupno putem internet: unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/facts-and-figures#notes, pristupljeno 10.08.2020.; United Nations Office On Drugs and Crime. (2010). *Handbook on Effective police responses to violence against women*. New York: United Nations.

¹⁵ Miladinović, A. (2022). *Kriminalistička analiza postupanja policije u slučaju postojanja indicija da je izvršeno krivično djelo "Polno uznemiravanje"*, Banja Luka: Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske i Mreža žena MUP RS – WPON MUP RS, str. 13.

¹⁶ Petrić, A. (2019). Analiza sudskih presuda u Republici Srpskoj za krivična djela proganjanja i polnog uznemiravanja. Banja Luka: Udružene žene, str. 8 i 9.

2. MEĐUNARODNOPRAVNI OKVIR SEKUSALNOG UZNEMIRAVANJA

Međunarodnopravni dokumenti preporznaju seksualno uznemiravanje kao oblik seksualnog nasilja. U tom smislu ovaj fenomen obuhvaćen je onim međunarodnim dokumentima koji tretiraju problem prava žena, njihove diskriminacije i/ili nasilja nad ženama.

Tako je zabrana diskriminacije na osnovu pola kao opšteprihvaćeni standard međunarodnog prava o ljudskim pravima, kao takav uključen u Opštu deklaraciju Ujedinjenih nacija o ljudskim pravima iz 1948. godine¹⁷ i Evropsku konvenciju o ljudskim pravama i slobodama iz 1950. godine,¹⁸ kao najznačajnim pravnih dokumenata uopšte o ljudskim pravima i slobodama.

Nakon toga Ujedinjene nacije su 1979. godine usvojile Konvenciju o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (tzv. CEDAW konvencija)¹⁹ koja se odnosi na zabranu svih oblika diskriminacije žena na osnovu pola/roda. Uz ovu Konvenciju usvajane su opšte preporuke, od kojih su posebno značajne: br. 12 – Nasilje nad ženama,²⁰ br. 19 – Nasilje nad ženama²¹ i br. 35 - O rodno zasnovanom nasilju nad ženama, ažuriranje opšte preporuke br. 19. Zatim je 1993. godine

¹⁷ The Universal Declaration of Human Rights, adopted by the UN General Assembly on 10 December 1948. Dostupno putem internet: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>, pristupljeno 16.09.2021.

¹⁸ Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms Rome, 4.XI.1950. Dostupno putem interenta: https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf, pristupljeno 18.09.2021.

¹⁹ The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women), adopted by the UN General Assembly on 18 December 1979, Dostupno putem internet: <http://www2.ohchr.org/english/law/cedaw.htm>, pristupljeno 16.09.2021.

²⁰ U opštoj preporuci br. 19 iz 1992. godine, pod: "Seksualnim uznemiravanjem podrazumijeva se nepoželjni oblici ponašanja sa izraženim seksualnim namjerama, kao što su fizički kontakti i nastajai, seksualno obojene primjedbe, prikazivanje pornografije i izričito zahtjevanje seksa, bilo riječima ili djelima. Takvo ponašanje može biti ponižavajuće i može predstavljati zdravstveni problem i problem bezbjednosti; ono je diskriminatorsskko kada žena ima realnog osnova da vjeruje da će, ako se požali, biti oštećena u vezi s poslom, uključujući tu i mogućnost zapošljavanja ili unapređenja, ili kada tako nastaje neprijateljski nastrojeno radno okruženje" (čl. 16 t. 23). General recommendation No. 12 -- eighth session, 1989 violence against women. Dostupno putem interenta: <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CEDAW/Pages/Comments.aspx>, pristupljeno 18.09.2021.

²¹ General recommendation No. 19 -- eleventh session, 1992 violence against women. Dostupno putem interenta: <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm#recom19>, pristupljeno 18.09.2021.

usvojena Deklaracija Ujedinjenih nacija o ukidanju nasilja nad ženama.²² Potom je u Pekinškoj platformi za akciju,²³ dokumentu Ujedinjenih nacija iz 1995. godine, prepoznato seksualno uznemiravanje kao oblik nasilja nad ženama i kao oblik diskriminacije. Tokom 2010. godine Ujedinjene Nacije i UNIFEM u dokumentu: „Principi osnaživanja žena: sredstva jednakosti“²⁴ promovisan je princip (Princip 3): Zdravlje, bezbjednost i sloboda od nasilja, koji ima za cilj: „Uspostaviti politiku nulte tolerancije prema svim oblicima nasilja na poslu, uključujući verbalno i/ili fizičko nasilje“. Nadalje, Komitet za eliminisanje diskriminacije žena je 2017. godine usvojio Opštu preporuku br. 35²⁵ koja predstavlja dopunu Opšte preporuke br. 19 (iz 1992. godine) kao odgovor na nasilje nad ženama. U 2018. godine Ujedinjene nacije usvojile su Izvještaj specijalnog izvjestioca Ujedinjenih nacija o nasilju nad ženama, njegovim uzrocima i posledicama nasilja na internetu protiv žene i devojke iz perspektive ljudskih prava²⁶ u kojem je prvi put definisan pojam online seksualnog uznemiravanja.²⁷

Konačno, dva dokumenta Ujedinjenih nacija na direktan način tretiraju seksualno uznemiravanje kao društveno neprihvatljiv fenomen, te u skladu sa njihovom pravnom snagom stvaraju obaveze kod država članica, odnosno potpisnica konvencija (Šikman, 2021:8). To su: Rezolucija Ujedinjenih nacija (A/RES/73/148): Intenziviranje napora za sprečavanja i uklanjanje svih oblika nasilja na ženama i djevojčicama: seksualno uznemiravanje²⁸ i Konvencija protiv

²² Declaration on the Elimination of Violence against Women, UNGA Res 48/104, 20 December 1993. Dostupno putem interenta: <https://digitallibrary.un.org/record/179739>, pristupljeno 18.09.2021.

²³ Beijing Declaration and Platform for Action Adopted at the Fourth World Conference on Women 4 – 15 September 1995. Dostupno putem interenta: https://beijing20.women.org/~media/headquarters/attachments/sections/csw/pfa_e_final_web.pdf, pristupljeno 18.09.2021.

²⁴ UN Global Compact & UNIFEM, Women’s Empowerment Principles: Equality Means Business, March 2010, Dostupno putem internet: https://www.un.org/en/ecosoc/newfunct/pdf/womens_empowerment_principles_ppt_for_29_mar_briefing-without_notes.pdf, pristupljeno: 21.09.2021.

²⁵ General Recommendation No. 35 on gender-based violence against women, updating General Recommendation No. 19. <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/cedaw/pages/gr35.aspx>

²⁶ Report of the UN Special Rapporteur on Violence Against Women, its Causes and Consequences on Online Violence against Women and Girls from a Human Rights Perspective, para 31 et seq, 14 June 2018, A/HRC/35/30, Dostupno putem Interneta: <https://documentsddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G18/184/58/PDF/G1818458.pdf?OpenElement>, pristupljeno 18.09.2021.

²⁷ "Online seksualno uznemiravanje odnosi se na bilo koji oblik neželjenog verbalnog ili neverbalnog ponašanja na mreži sa svrhom ili efektom povrede dostojanstva osobe, posebno stvaranjem zastrašujućeg, neprijateljskog, ponižavajućeg ili uvredljivo okruženje".

²⁸ Resolution adopted by the General Assembly on 17 December 2018 [on the report of the Third Committee (A/73/582)] 73/148. Intensification of efforts to prevent and eliminate all forms of

nasilja i uznemiravanja (No 190) 2019 6²⁹ koja je usvojena od strane Međunarodne organizacije rada, kao specijalizovane agencije Ujedinjenih nacija, uz koju je usvojena i Preporuku o nasilju i uznemiravanju (br. 206).³⁰ U Rezoluciji A/RES/73/148 ukazuje se na obim seksualnog uznemiravanja, koje ulaze u krug društveno neprihvatljivog ponošanja, sa izraženim štetnim posledicama po njihove žrtve. U tom smislu ovim dokumentom pozivaju se države da preduzmu mjere za sprečavanje i uklanjanje seksualnog uznemiravanja žena i devojaka. Osim toga, rezolucija ima za cilj uklanjanje strukturnih uzroka i faktora rizika u cilju bolje zaštite žrtava od svih oblika nasilja, uključujući seksualno uznemiravanje. Konvencija Međunarodne organizacije rada protiv nasilja i uznemiravanja (br. 190) je prvi međunarodni instrument kojim se utvrđuju posebni, globalno primjenjivi standardi za suzbijanje uznemiravanja i nasilja na radnom mjestu te se detaljno utvrđuju mjere koje moraju preduzeti države i drugi relevantni učesnici. U ovom dokumentu, pod definicijama utvrđuje se jedinstvena definicija „nasilja i uznemiravanja”,³¹ kao i definicija „rodno zasnovano nasilje i uznemiravanje”.³² Pored navedenog od država članica zahtijeva se da donesu zakone i propise kojima se od poslodavaca zahtijeva sprečavanje nasilja i uznemiravanja, među ostalim na osnovu procjene rizika od nasilja i uznemiravanja te obezbjeđivanju informacija i osposobljavanja za osobe na koje se to odnosi (čl. 9.).

Evropska unija ima dugogodišnju tradiciju u normiranju ponašanja kojima se reguliše ravnopravnost polova, odnosno jednakost žena i muškaraca.³³ Odredbe koje tretiraju seksualno uznemiravanje proizlaze iz Ugovora o Evropskoj uniji³⁴ (čl.

violence against women and girls: sexual harassment. Dostupno putem internet: A/RES/73/148 - E - A/RES/73/148 -Desktop (undocs.org), pristupljeno 18.09.2021.

²⁹ C190 - Violence and Harassment Convention, 2019 (No. 190), Dostupno putem interneta: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C190, pristupljeno 16.09.2021.

³⁰ R206 - Violence and Harassment Recommendation, 2019 (No. 206). Dostupno putem interneta: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:4000085:NO, pristupljeno 16.09.2021.

³¹ (a) izraz “nasilje i uznemiravanje” u svijetu rada odnosi se na niz neprihvatljivih ponašanja i praksi ili njihovih prijetnji, bilo da se radi o pojedinačnom slučaju ili njihovom ponavljanju, koje imaju za cilj, rezultiraju ili bi vjerovatno mogle rezultirati fizičkom, psihološkom, seksualnom ili ekonomskom povredom, a uključuje rodno utemeljeno nasilje i uznemiravanje

³² (b) izraz “rodno zasnovano nasilje i uznemiravanje” znači nasilje i uznemiravanje usmjereno na osobe zbog njihovog pola ili roda ili koje nesrazmjerno pogađa osobe određenog pola ili roda, a uključuje seksualno uznemiravanje.

³³ Tako je još 1976. godine usvojena Direktiva Vijeća 76/207/EEZ o sprovođenju načela jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pogledu pristupa zapošljavanju, strukovnom osposobljavanju i napredovanju te uslova rada.

³⁴ Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007, Official Journal of the European Union, C 306, 17 December 2007. Dostupno putem internet: Official Journal of the European Union, C 306, 17 December 2007, pristupljeno 16.09.2021.

2 i 3), Ugovora o funkcionisanju Evropske unije³⁵ (čl. 8., 19., 157., 216. i 218), kao i Povelje Evropske unije o osnovnim pravima³⁶ (čl. 21., 23., 24., 25., 26 i 31 st. 1).³⁷ Zabrana uznemiravanja i podsticanja na diskriminaciju uvedena je u antidiskriminacijsko pravo EU-a kako bi se omogućila opsežnija zaštita. U direktivama EU-a o zabrani diskriminacije uznemiravanje je posebna vrsta diskriminacije. Direktivama o jednakosti utvrđeno je da je polno uznemiravanje posebna vrsta diskriminacije kod koje je riječ o neželjenom „verbalnom, neverbalnom ili fizičkom” ponašanju „polne” naravi.³⁸ Pored toga, ključni doprinos imaju tri dokumenta koja na direktan način obuhvataju seksualno uznemiravanja i to: Direktiva Savjeta 2004/113/EZ od 13. decembra 2004. o sprovođenju načela jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pristupu i nabavci robe, odnosno pružanju usluga,³⁹ Direktiva 2006/54/EZ Evropskog parlamenta i Savjeta od 5. jula 2006. o sprovođenju načela jednakih mogućnosti i jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pitanjima zapošljavanja i rada⁴⁰ i Rezolucija Evropskog parlamenta o borbi protiv polnog uznemiravanja i zlostavljanja u EU-u (2017/2897(RSP)).⁴¹ U Direktivi 2004/113/EZ razlikuju se dva oblika diskriminatornog uznemiravanja, a to su a) uznemiravanje i b) polno uznemiravanje, pri čemu je polno uznemiravanje teži oblik, koji podrazumijeva:

³⁵ Consolidated Versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union, Official Journal of the European Union, 2016/c 202/01. Dostupno putem internet:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016ME/TXT&from=HR>, pristupljeno 16.09.2021.

³⁶ Charter of Fundamental Rights of the European Union, Official Journal of the European Union 2007/C 303/01. Dostupno putem internet: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:12007P&from=HR>, pristupljeno 16.09.2021.

³⁷ Povelje o osnovnim pravima Evropske unije zabranjuju svaku diskriminaciju na osnovu pola i zahtijevaju da se jednakost muškaraca i žena osigura u svim područjima.

³⁸ Vidi opširnije: Ured za publikacije Evropske unije. (2020). Priručnik o europskom antidiskriminacijskom pravu, Luxembourg: Ured za publikacije Evropske unije. https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_non_discr_law_HRV.pdf, str. 65

³⁹ Council Directive 2004/113/EC of 13 December 2004 implementing the principle of equal treatment between men and women in the access to and supply of goods and services, Official Journal of the European Union, L 373/37. Dostupno putem internet: [L_2004373EN.01003701.xml](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:L_2004373EN.01003701.xml) (europa.eu), pristupljeno 18.09.2021.

⁴⁰ Directive 2006/54/EC of The European Parliament and of the Council of 5 July 2006 on the implementation of the principle of equal opportunities and equal treatment of men and women in matters of employment and occupation (recast), Official Journal of the European Union, L 204/23. Dostupno putem internet: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32006L0054&from=HR>, pristupljeno: 18.09.2021.

⁴¹ European Parliament resolution on combating sexual harassment and abuse in the EU (2017/2897(RSP)). Dostupno putem internet: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-8-2017-0577_EN.html, pristupljeno 18.09.2021.

„svaki neželjeni oblik verbalnog, neverbalnog ili fizičkog ponašanja polne naravi kojim se želi povrijediti dostojanstvo osobe odnosno kojim se postiže takav efekat, posebno kad to ponašanje stvara zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje“. Navedeni koncept zadržan je i u Direktivi Savjeta 2006/54/EZ iz 2006. godine, kojim je proširena primjena na oblast jednakog zapošljavanja i rada. U Rezoluciji Evropskog parlamenta protiv seksualnog uznemiravanja i zlostavljanja u Evropskoj uniji, usvojenoj 26.10.2017. godine, proklamovan je princip nulte stope tolerancije i borba protiv polnog uznemiravanja i polnog zlostavljanja u Evropskoj uniji.

Na koncu, Savjet Evrope, koji ima vodeću ulogu u zaštiti ljudskih prava, je 2011. godine usvojilo Konvenciju o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (tzv. kao „Istanbulska konvencija“),⁴² koja ima najširu primjenu s ciljem sprečavanja i suzbijanja nasilja nad ženama i nasilja u porodici kao oblika kršenja ljudskih prava.⁴³ U tom smislu seksualno uznemiravanje određeno je kao oblik nasilja nad ženama, a ovo ponašanje definisano je u čl. 40 i glasi: „Strane se obavezuju da preduzmu neophodne zakonodavne ili druge mjere i obezbjede da svaki oblik neželjenog verbalnog, neverbalnog ili fizičkog ponašanja seksualne prirode u svrhu ili uz ishod povrede dostojanstva lica, posebno kada se stvara zastrašujuća, neprijateljska, degradirajuća, ponižavajuća, odnosno uvredljiva atmosfera bude predmet krivične ili druge pravne sankcije“. Iz ove odredbe proizilazi da obim primjene seksualnog uznemiravanja nije ograničen samo na oblast radnog, odnosno antidiskriminacionog prava, što ukazuje da ne postoje prepreke za krivičnopravno normiranje seksualnog uznemiravanja. To znači da se u Istanbulskoj konvenciji poziva na kriminalizaciju i iskorjenjivanje seksualnog uznemiravanja i zahtijeva da strana konvencije preduzmu potrebne zakonodavne ili druge mjere kako bi osigurale da svaki oblik seksualnog uznemiravanja, bude predmet krivičnih ili drugih pravnih sankcija. Tako su pojedine zemlje uvele novo krivično djelo, dok su mnogi nacionalni pravni sistemi smatrajući da seksualno

⁴² Council of Europe, Council Of Europe Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence, 11 May 2011, Dostupno putem internet: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168008482e>, pristupljeno 16.09.2021.

⁴³ Treba naglasiti da je ovom dokumentu prethodila Konačna Deklaracija i Akcioni plan usvojena na Drugom Samitu Savjeta Evrope u Strazburu, 1997. godine, kojom su čelnici država i vlada svih zemalja članica potvrdile svoju odlučnost u borbi protiv nasilja nad ženama i svih oblika seksualnog iskorišćavanja žena. Final Declaration and Action Plan of the Second Summit of Heads of State and Government of the member States of the Council of Europe. *Adopted at the Second Summit of the Heads of State and Government of the Council of Europe, 11 October 1997. Dostupno putem internet: <https://rm.coe.int/168063dced>, pristupljeno 18.09.2021.*

uznemiravanje pripada oblasti građanskog ili radnog prava, na taj način izvršili inkriminacije.⁴⁴

Takođe, značajan instrument Savjeta Evrope je i Preporuka Rec(2002)5 Komiteta ministara državama članicama o zaštiti žena od nasilja i Memorandum s objašnjenjima⁴⁵ kojim se tretira oblast seksualnog uznemiravanja. Pored opštih, ovim dokumentom se propisuju i Dodatne mjere u vezi sa seksualnim uznemiravanjem (na poslu), u kojima je navedno da bi Zemlje članice trebalo da: „preduzmu korake da zabrane sve postupke seksualne prirode, ili ostale postupke koji se temelje na polu a utiču na dignitet žena na poslu, uključujući ponašanje nadređenih i kolega: svaki postupak seksualne prirode za kojeg učinilac koristi svoju poziciju moći, gde god se događa (uključujući situacije kao što su komšijski odnosi, odnosi između profesora i studenata (učitelja – učenika), maltretiranje preko telefona, itd).

3. VAŽEĆI PRAVNI OKVIR U REPUBLICI SRPSKOJ

Seksualno uznemiravanje u Republici Srpskoj je regulisano u krivičnom, antidiskriminacionom⁴⁶ i radnom zakonodavstvu.⁴⁷ Takođe, uvedene su odredbe i u drugim zakonima kojima se tretira seksualno uznemiravanja, kao oblik rodno zasnovanog nasilja (npr. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske).⁴⁸

⁴⁴ Council of Europe. (2011). Explanatory Report to the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence. Strasbourg: Council of Europe. Dostupno putem interneta: <https://rm.coe.int/16800d383a35>, pristupljeno 22.09.2021., str. 35.

⁴⁵ Recommendation Rec (2002)5 of the Committee of Ministers to member states on the protection of women against violence, *Adopted by the Committee of Ministers on 30 April 2002 at the 794th meeting of the Ministers' Deputies. Dostupno putem internet:* https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805e2612, pristupljeno 18.09.2021.

⁴⁶ Prema Zakon o ravnopravnosti polova u BiH seksualno uznemiravanje je definisano kao: “svaki neželjeni oblik verbalnog, neverbalnog ili fizičkog ponašanja polne prirode kojim se želi povrijediti dostojanstvo osobe ili grupe osoba, ili kojim se postiže takav efekat, naročito kad to ponašanje stvara zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje” (čl. 5 st. 2). Zakon o zabrani diskriminacije, Službeni glasnik BiH, br. 59/09, 66/16.

⁴⁷ Prema Zakonu o radu Republike Srpske nije dozvoljeno uznemiravanje i seksualno uznemiravanje, nasilje po osnovu pola, kao i sistematsko zlostavljanje radnika od poslodavca i drugih zaposlenih (čl. 24 st. 1), dok je Zakonom o zaštiti od uznemiravanja na radu Republike Srpske seksualno uznemiravanje određeno kao: “uznemiravanja na radu koje može nanijeti štetu seksualne prirode je svako neželjeno verbalno, neverbalno ili fizičko ponašanje polne prirode kojim se ugrožava dostojanstvo radnika, a može uzrokovati zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje za radnika” (čl. 7 st. 3). Vidi: Zakon o radu Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 1/2016, 66/2018; Zakon o zaštiti od uznemiravanja na radu Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske br. 90/21

⁴⁸ Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, broj 102/2012, 108/2013, 82/2015 i 84/2019

Osnov krivičnopravne inkriminacije u Republici Srpskoj, kao što smo naveli, bila je Istanbulska konvencija (2011). Po tom osnovu u Krivičnom zakoniku Republike Srpske⁴⁹ u grupi krivičnih djela protiv polnog integriteta (Glava XIV), sistematizovano je posebno krivično djelo Polno uznemiravanje (čl. 170) što se može smatati usklađivanje sa odredbama iz ovog dokumentom. Kriminalnopolitički cilj ove inkriminacije jeste da se sankcioniše i spriječi seksualno uznemiravanje koje ima za cilj povredu dostojanstva lica u sferi polnog života, a koje izaziva strah ili stvara neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje

Tako je definisano biće krivičnog djela Polno uznemiravanje (čl. 170), koje se sastoji u polnom uznemiravanju drugog lica koje se prema njemu nalazi u odnosu podređenosti ili zavisnosti ili koje je posebno ranjivo zbog uzrasta, bolesti, invaliditeta, zavisnosti, trudnoće, teške tjelesne ili duševne smetnje (st. 1). Polno uznemiravanje je svako verbalno, neverbalno ili fizičko neželjeno ponašanje polne prirode koje ima za cilj povredu dostojanstva lica u sferi polnog života, a koje izaziva strah ili stvara neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje (st. 2). Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora do dvije godine. Pored toga propisano je da gonjenje za djelo iz stava 1. ovog člana se preduzima po prijedlogu (st. 3).

Radnja izvršenja sastoji se u polnom uznemiravanju drugog lica koje se prema njemu nalazi u odnosu podređenosti ili zavisnosti ili koje je posebno ranjivo zbog uzrasta, bolesti, invaliditeta, zavisnosti, trudnoće, teške tjelesne ili duševne smetnje. Dakle, akcenat je stavljen na pasivnom subjektu, koji mora da se nalazi u određenom odnosu prema učinocu da bi se radilo o ovom krivičnom djelu. Iz zakonskom opisa bića ovog krivičnog djela proizilazi da radnja izvršena može biti preduzeta verbalno, neverbalno ili fizičkim ponašanjem. S obzirom na upotrebljeni trajni glagolski oblik „ko polno uznemirava“, radi se o djelu sa neograničenim brojem konkretnih radnji izvršenja, tako da će jedno djelo postojati ne samo onda kada je radnja izvršenja preduzeta jednom, već i više puta, što svakako može biti relevantno za odmjerenje kazne.⁵⁰ Tako se kao pojavni oblici seksualnog uznemiravanja mogu javiti širok krug potencijalnih radnji izvršenja koje su jedino ograničene time da imaju za cilj ili da predstavljaju povredu dostojanstva lica u sferi polnog života.

Posledica ovog krivičnog djela manifestuje se u povredi dostojanstva. Dakle, neophodno je da preduzeta radnja dovede do povrede dostojanstva lica u sferi

⁴⁹ Krivični zakonik Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 64/2017, 104/2018 – odluka US, 15/21 i 89/21.

⁵⁰ Đorđević, Đ. (2017) Nove inkriminacije i njihova usklađenost sa ostalim odredbama Krivičnog zakonika Srbije. *Reformski procesi i poglavlje 23 (godinu dana posle): krivičnopravni aspekti.* (129-139). Zlatibor: Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, str. 135.

polnog života, a dovoljno je i to da joj je to bio cilj, tj. da je bila preduzeta u toj namjeri.⁵¹ Naime, dovoljno je da radnja izvršenja izazove strah pasivnog subjekta ili da „stvari neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje“.

Izvršilac ovog krivičnog djela, kao i pasivni subjekat mogu biti bilo koje lice, muškog ili ženskog pola. Djelo može biti učinjeno samo sa umišljajem.

Analizom ove zakonske odredbe uočava se da nije u potpunosti usklađena u pogledu definisanja samog pojma seksualnog uznemiravanja (Šikman, 2021:23). Naime, definicijom u Krivičnom zakoniku propisuje se radnja preduzima *sa ciljem* povrede dostojanstva, dok Istanbulska konvencija dodaje i riječ *predstavlja* povredu dostojanstva. Takođe, Konvencijom se propisuje i povreda u smislu degradirajućeg ponašanja, koja nije navedena u pojmu određenom u Krivičnom zakoniku. Navedena neusklađenost tiče se nejasnoća u vezi ispunjenosti posledice u vidu stvaranja neprijateljskog, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja. Naime, dok Istanbulska konvencija, definišući seksualno uznemiravanje, predviđa da je riječ o ponašanju koje ima za cilj, odnosno, koje izaziva povredu dostojanstva osobe, normirajući da bi to moglo da bude slučaj posebno kada se stvara zastrašujuća, neprijateljska, degradirajuća, ponižavajuća, odnosno uvredljiva atmosfera, dotle Krivični zakonik u zakonskoj definiciji kumulativno postavlja uslov da to ponašanje ima za cilj povredu dostojanstva i da izaziva strah ili stvara neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje, s tim da nije posebno naznačeno da je reč o degradirajućem ponašanju.⁵² Pored toga, postavlja se pitanje da li bi verbalno, neverbalno, odnosno fizičko ponašanje kao radnje izvršenja (objektivni element) krivičnog djela polno uznemiravanje trebalo dovesti u vezu sa sferom polnog života ili treba ostati pri rešenju da se cilj preduzimanja radnji izvršenja - povreda dostojanstva (subjektivni element) dovodi u kontekst sfere polnog života.⁵³

Pored navedenog, još tri važna pitanja se mogu otvoriti. Prvo se tiče gonjenja za ovo krivično djelo, koje se preduzima po prijedlogu oštećenog lica. Drugo se tiče zaštite maloljetnika od seksualnog uznemiravanja. Treće se tiče određivanje odnosa podređenosti ili drugog oblika zavisnosti pasivnog subjekta. Na kraju, treba istaći da postoje teškoće u procesu njegovog razgraničenja od drugih krivičnih djela, prije svega krivičnih djela koja pripadaju istoj grupi krivičnih djela protiv polnog integriteta, ali i krivičnih djela iz grupe krivičnih djela seksualnog zlostavljanja

⁵¹ Stojanović, Z. (2019). *Komentar Krivičnog zakonika*, Beograd: Službeni glasnik, str. 603

⁵² Drobñjak, T., Macanović, V., Ignjatović, T. (2017). *Ostvareni napredak i nedostaci krivičnog sistema zaštite*. Beograd: Koalicija prEUgovor, str. 12

⁵³ Paunović, N. (2019). Seksualno uznemiravanje – Od antidiskriminatornog do krivičnog regulisanja sa osvrtom na ključne razloge nevidljivosti žrtava, *Temida*, 22(3), 319-343, str. 326-327.

iskorištavanja djeteta (Šikman, 2021:19). Iz odgovora na navedena pitanja, mogu se definisati određeni prijedozni za unapređenje konkretne norme.

4. PRIJEDLOZI ZA UNAPREĐENJE NORME KRVIČNOG DJELA POLNOG UZNEMIRAVANJA

Ukoliko važeći normativni okvir protiv seksualno uznemiravanje u Krivičnom zakoniku Republike Srpske dovedemo u vezu sa međunarodnopravnim propisima iz ove oblasti, možemo zaključiti da je u velikoj mjeri usklađen sa njima, naročito sa Istanbulsom konvencijom (2011). Ipak, postoji potreba za daljim unapređivanjem, što se prije svega odnosi na efikasniju pravnu normu, koja će omogućiti njenu bolju primjenu u sudskoj praksi. Naime, ukoliko je krivično zakonodavstvo adekvatno, tj. usklađeno sa društvenom stvarnošću, čija je norma precizno i jasno određena, onda će ona biti primjenjiva u praksi, onoliko koliko je potrebno. Tako bi opšti cilj bio omogućavanje primjene materijalnog krivičnog prava na konkretan slučaj, tj. utvrđivanje sudskom odlukom da li je krivično djelo izvršeno, da li ga je izvršio optuženi, da li se optuženom može izreći krivična sankcija (Šikman, 2021:19).

Navedeno je posebno važno s aspekta postavljanja jasnih razlika u odnosu na pojedine oblike seksualnog uznemiravanja. Naime, potrebno je napraviti jasnu distinkciju seksualnog uznemiravanja kao krivičnog djela u odnosu na seksualno uznemiravanje kao oblika diskriminacije na radu ili neka druga ponašanja, koja su obuhvaćena disciplinskim ili etičkim normama. Na takvu obavezu upućuje i sam fragmentarni karakter krivičnog prava, kojim se *ultima ratio* pruža zaštita samo određenim, u osnovi najznačajnijim pravnim dobrima. Ovo razgraničenje je neophodno i zbog izricanja sankcije, koja je u prvom slučaju krivične prirode (krivična sankcija), a u drugom je predviđena druga vrsta pravne sankcije (npr. disciplinaska mjera).⁵⁴ U tom cilju, uža, restriktivnija definicija treba da bude sadržana u krivičnom zakonodavstvu, a širi, ekstenzivniji pristup treba da bude prisutan u pravnim propisima kojima su uređena pitanja diskriminacije, rodne ravnostpravnosti i zaštite na radu.

Stim u vezi, kada je riječ o preciziranju subjektivnih elemenata bića krivičnog djela polno uznemiravanje, u krivičnopravnoj teoriji se ističe da je neophodno uvođenje relevantne namjere kao bitnog obilježja ovog krivičnog djela.⁵⁵ Upravo propisivanje namjere kao bitnog obilježja ovog krivičnog djela pravi

⁵⁴ Uporedi: Paunović, N. (2019). *op.cit.*, str. 326-327.

⁵⁵ Uporedi: Škulić, M. (2016). Silovanje bez prinude, proganjanje i polno uznemiravanje - nove buduće inkriminacije. *Bilten Višeg suda u Beogradu*, 87, str. 101 – 124.; Paunović, N. (2019). *op.cit.*, str. 326-327.

se jasna distinkcija od onih ponašanja koja nemaju to obilježje, a samim tim nemaju ni obilježja krivičnog djela. Dakle, nužno je i da su radnje izvršioca obuhvaćene njegovim umišljajem.⁵⁶ Takođe, pitanje pasivnog subjekta, koji je u važećem rješnju uslovljen odnosom prema učiniocu (nepohodno je da se nalazi u odnosu podređenosti ili zavisnosti ili koje je posebno ranjivo zbog uzrasta, bolesti, invaliditeta, zavisnosti, trudnoće, teške tjelesne ili duševne smetnje), u *de lege ferenda* bi trebalo isključiti potrebu navedenog uslovljavanja. Na ovaj način svako lice bi moglo biti pasivni subjekat, odnosno žrtva izvršenja ovog krivičnog djela. U tom kontekstu, opravdanim se smatra potreba propisivanja težeg oblika ovog krivičnog djela, koje bi bilo učinjeno prema posebnoj kategoriji lica.

Kad je riječ o važećoj definiciji polnog uznemiravanja evidentne su neusklađenosti sa definicijom datom u Istanbulskoj konvenciji (2011). U tom smislu, treba opredeliti za prijedlog u pogledu *de lege ferenda* rješenja da se doda i posledica u vidu povrede dostojanstva („ili uz ishod povrede“), dok bi cilj preduzimanja radnji izvršenja, povredu dostojanstva trebalo osloboditi nužnosti povezivanja sa sferom polnog života, kako je to slučaj u *de lege lata* rješenju. U prilog navedenom stavu je eksplicitno rješenje iz Istanbulske konvencije koja koristi termin dostojanstvo lica, bez dodavanja posebne sfere, ali i činjenica da ljudsko dostojanstvo treba posmatrati u nedjeljivom smislu, kao jednu cjelinu u strukturi ljudskih prava kao što to propisuje i Ustav Republike Srpske⁵⁷ (čl. 13).⁵⁸ Iz toga proizilazi konstatacija da ne treba ljudsko dostojanstvo dijeliti na pojedine „sfere“, kao što to čini Krivični zakonik opredeljujući se za formulaciju „povreda dostojanstva u sferi polnog života“ (Šikman, 2021:24). Isto tako, treba dodati riječ „degradirajuću“ budući da se posledica može manifestovati i na ovaj način, što je neosnovano izostavljeno u *de lege lata* rješenju. Na ovaj način u zakonskoj definiciji polnog uznemiravanja bili bi navedeni svi elementni koji su od značaja za utvrđivanje postojanja ovog krivičnog djela. Iako, osjećaj pasivnog subjekta nije ključan, odnosno ne predstavlja *condicio sine qua non* za postojanje polnog uznemiravanja, već je neophodno i da sam izvršilac, svjesno i sa voljom, odnosno umišljajno stvara specifičan strah kod pasivnog subjekta, što će u praksi, po svemu sudeći, biti prilično rigidna kategorija (Škulić, 2019:420).

⁵⁶ Škulić, M. (2019). *Krivična djela protiv polne slobode*, Beograd: Službeni glasnik, str. 408.

⁵⁷ Ustav Republike Srpske, Službeni glasnik RS, br. 21/1992 - prečišćen tekst, 28/1994 - Amandmani XXVI-XLIII, 8/1996 - Amandmani XLIV-LI, 13/1996 - Amandman LII, 15/1996 - ispr., 16/1996 - Amandman LIII, 21/1996 - Amandmani LIV-LXV, 21/2002 - Amandmani LXVI-XCII, 26/2002 - ispr., 30/2002 - ispr., 31/2002 - Amandmani XCIII-XCVIII, 69/2002 - Amandmani XCIX-CIII, 31/2003 - Amandmani CIV i CV, 98/2003 - Amandmani CVI-CXII, 115/2005 - Amandman CXIV, 117/2005 - Amandmani CXV-CXXI i 48/2011 - Amandman CXXII i "Sl. glasnik BiH", br. 73/2019 - odluka US BiH.

⁵⁸ Ljudsko dostojanstvo, tjelesni i duhovni integritet, čovjekova privatnost, lični i porodični život su nepovredivi (čl. 13).

Na kraju stav koji se tiče gonjenja, koje se prema *de lege lata* preduzima po prijedlogu, treba prema *de lege ferenda* promijeniti u gonjenje po službenoj dužnosti. Opravdanje za ovakav stav proizilazi iz činjenice da žrtve seksualnog uznemiravanja se teško odlučuju da prijave krivično djelo uopšte. Samim tim nije realno očekivati ni da će podnositi prijedlog za gonjenje (Šikman, 2021:24).

5. ZAKLJUČAK

Uvođenjem novog krivičnog djela Polno uznemiravanje napravljeno je značajan iskorak u krivičnoppravnoj zaštiti od seksualnog uznemiravanja. Istovremeno stvorena je obaveza otkrivanja i gonjenja učinilaca ovih krivičnih djela. Koliko će državni organi biti efikasni u tome u mnogome zavisi od konkretne norme. Dosadašnja iskustva u periodu od pet godina, ukazuju da postoji čitav niz nedorečenosti kada je u pitanju ovo krivično djelo. One se prije svega ogledaju u tumačenju bića propisanog krivičnog djela, a potom preduzimanju radnji dokazivanja radi obezbjeđivanja dokaza nepohodnih za presuđivanje u konkretnom slučaju. Čak i letimična analiza do sada prijavljenih krivičnih djela Polnog uznemiravanja, kao i aktuelna sudska praksa ispoljena kroz svega dvije presude, ukazuju na prisustvo gore navedenih probelma.

Otklanjanje uočenih nedostataka može se kretati u dva pravca. *Prvi*, izmjena i usaglašavanje postojećih norme, tj. opisa bića krivičnog djela i *drugi*, stvaranja uslova za efikasno otkrivanje i dokazivanje ovih krivičnih djela, u postupku istrage konkretnog krivičnog djela. Izneseni prijedlozi *de lege ferenda* u pogledu krivičnog djela Polnog uznemiravanja, mogu biti dobra osnova za dalju razradu i definisanje konačnog prijedloga, kojim bi se otklonile dosadašnje nedoumice. S druge strane neophodno je obratiti pažnju na probleme koji se javljaju u pogledu dokazivanja ovih krivičnih djela, a prije svega se tiču dokumentovanja ličnih dokaza. To praktično znači da je potrebno sveobuhvatno usaglašavanje kaznene politike zakonodavca, sa kaznenom politikom sudova.

Literatura

- Babović, M., Reljanović, M. (n.d.). *Seksualno uznemiravanje u Republici Srbiji*. Beograd: Misija OEBS-a u Srbiji. Dostupno putem internet:
<https://www.osce.org/files/f/documents/d/5/473256.pdf>, pristupljeno 16.09.2021.
- Barak, A. (2005). Sexual Harassment on the Internet. *Social Science Computer Review*. 23(1), 77-92. doi:10.1177/0894439304271540
- Beijing Declaration and Platform for Action Adopted at the Fourth World Conference on Women 4 – 15 September 1995. Dostupno putem interenta:
https://beijing20.unwomen.org/~media/headquarters/attachments/sections/csw/pfa_e_final_web.pdf, pristupljeno 18.09.2021.

- Berdahl, J. (2007). Harassment Based on Sex: Protecting Social Status in the Context of Gender Hierarchy, *Academy of Management Review*, 32(2), 641-658.
- Borić R. (2007). *Pojmovnik rodne terminologije prema standardima Europske Unije*. Zagreb: Centar za ženske studije i Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH.
- Brackenridge, C., Fasting, K. (2008). Sexual harassment and abuse in sport: The research context. *Journal of Sexual Aggression* 8(2), 3-15.
- Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms Rome, 4.XI.1950. Dostupno putem interneta: https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf, pristupljeno 18.09.2021.
- C190 - Violence and Harassment Convention, 2019 (No. 190), Dostupno putem interneta: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CO DE:C190, pristupljeno 16.09.2021.
- Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women), adopted by the UN General Assembly on 18 December 1979, Dostupno putem internet: <http://www2.ohchr.org/english/law/cedaw.htm>, pristupljeno 16.09.2021.
- Consolidated Versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union, Official Journal of the European Union, 2016/c 202/01. Dostupno putem internet: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016ME/TXT&from=HR>, pristupljeno 16.09.2021.
- Charter of Fundamental Rights of the European Union, Official Journal of the European Union 2007/C 303/01. Dostupno putem internet: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:12007P&from=HR>, pristupljeno 16.09.2021.
- Council Directive 2004/113/EC of 13 December 2004 implementing the principle of equal treatment between men and women in the access to and supply of goods and services, Official Journal of the European Union, L 373/37. Dostupno putem internet: [L_2004373EN.01003701.xml](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32004D0113) (europa.eu), pristupljeno 18.09.2021.
- Council of Europe, Council Of Europe Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence, 11 May 2011, Dostupno putem internet: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168008482e>, pristupljeno 16.09.2021.
- Council of Europe. (2011). *Explanatory Report to the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence*. Strasbourg: Council of Europe. Dostupno putem interneta: <https://rm.coe.int/16800d383a35>, pristupljeno 22.09.2021.
- Declaration on the Elimination of Violence against Women, UNGA Res 48/104, 20 December 1993. Dostupno putem interneta: <https://digitallibrary.un.org/record/179739>, pristupljeno 18.09.2021.
- Directive 2006/54/EC of The European Parliament and of the Council of 5 July 2006 on the implementation of the principle of equal opportunities and equal treatment of men and women in matters of employment and occupation (recast), Official Journal of the European Union, L 204/23. Dostupno putem interneta: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32006L0054&from=HR>, pristupljeno: 18.09.2021.
- Drobnjak, T., Macanović, V., Ignjatović, T. (2017). *Ostvareni napredak i nedostaci krivičnog sistema zaštite*. Beograd: Koalicija prEUgovor.
- Dorđević, Đ. (2017) Nove inkriminacije i njihova usklađenost sa ostalim odredbama Krivičnog zakonika Srbije. *Reformski procesi i poglavlje 23 (godinu dana posle): krivični aspekti*. (129-139). Zlatibor: Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu.

- European Parliament resolution on combating sexual harassment and abuse in the EU (2017/2897(RSP)). Dostupno putem internet:
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-8-2017-0577_EN.html, pristupljeno 18.09.2021.
- Fasting, K., Sand, T. (2015). Narratives of sexual harassment experiences in sport, *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, 7(5), 573-588
- Final Declaration and Action Plan of the Second Summit of Heads of State and Government of the member States of the Council of Europe. *Adopted at the Second Summit of the Heads of State and Government of the Council of Europe, 11 October 1997. Dostupno putem internet: <https://rm.coe.int/168063dced>, pristupljeno 18.09.2021.*
- General recommendation No. 12 -- eighth session, 1989 violence against women. Dostupno putem interenta: <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CEDAW/Pages/Comments.aspx>, pristupljeno 18.09.2021.
- General recommendation No. 19 -- eleventh session, 1992 violence against women. Dostupno putem interenta:
<https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm#recom19>, pristupljeno 18.09.2021.
- General recommendation No. 35 on gender-based violence against women, updating general recommendation No. 19. Dostupno putem interneta:
https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW/C/GC/35&Lang=en, pristupljeno 17.09.2021.
- Hill, C., Kearl, H. (2011). *Crossing the Line: Sexual Harassment at School*. Washington, DC: American Association of University Women.
- Horvat, M., Perasović Cigrovski, B. (2014). Uznemiravanje žena na javnim mjestima – osvrt na uzroke, oblike i učestalost problema uznemiravanja u Hrvatskoj i svijetu, *Sociologija i prostor*, 52(3), 293-312
- Lenton, R.; Smith, M. D.; Fox, J.; Morra, N. (1999). Sexual Harassment in Public Places: Experiences of Canadian Women. *Canadian Review of Sociology/Revue canadienne de sociologie*, 36 (4): 517–540
- Kearl, H. (2010). *Stop Street Harassment: Making Public Places Safe and Welcoming for Women*. Santa Barbara: Praeger.
- Kimberly, M., Wolak, J., Finkelhor, D. (2007). Trends in Youth Reports of Sexual Solicitations, Harassment and Unwanted Exposure to Pornography on the Internet, *Journal of Adolescent Health*, 40(2), 116-126.
- Krivični zakonik Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 64/2017, 104/2018 – odluka US, 15/21 i 89/21.
- Meyer, E. (2010). *Gender and Sexual Diversity in Schools*. Cham: Springer.
- Miladinović, A. (2022). *Kriminalistička analiza postupanja policije u slučaju postojanja indicija da je izvršeno krivično djelo "Polno uznemiravanje"*, Banja Luka: Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske i Mreža žena MUP RS – WPON MUP RS.
- Mršević, Z. (2011). *Ka demokratskom društvu – rodna ravnopravnost*. Beograd: Institut društvenih nauka.
- Paunović, N. (2019). Seksualno uznemiravanje – Od antidiskriminatornog do krivičnog pravnog regulisanja sa osvrtom na ključne razloge nevidljivosti žrtava, *Temida*, 22(3), 319-343.
- Petrić, A. (2019). *Analiza sudskih presuda u Republici Srpskoj za krivična djela proganjanja i polnog uznemiravanja*. Banja Luka: Udružene žene.

- R206 - Violence and Harassment Recommendation, 2019 (No. 206). Dostupno putem interneta: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:4000085:NO, pristupljeno 16.09.2021.
- Recommendation Rec (2002)5 of the Committee of Ministers to member states on the protection of women against violence, *Adopted by the Committee of Ministers on 30 April 2002 at the 794th meeting of the Ministers' Deputies*. Dostupno putem internet: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805e2612, pristupljeno 18.09.2021.
- Report of the UN Special Rapporteur on Violence Against Women, its Causes and Consequences on Online Violence against Women and Girls from a Human Rights Perspective, para 31 et seq, 14 June 2018, A/HRC/35/30, Dostupno putem Interneta: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G18/184/58/PDF/G1818458.pdf?OpenElement>, pristupljeno 18.09.2021.
- Resolution adopted by the General Assembly on 17 December 2018 [on the report of the Third Committee (A/73/582)] 73/148. Intensification of efforts to prevent and eliminate all forms of violence against women and girls: sexual harassment. Dostupno putem internet: A/RES/73/148 - E - A/RES/73/148 -Desktop (undocs.org), pristupljeno 18.09.2021.
- Stojanović, Z. (2019). *Komentar Krivičnog zakonika*, Beograd: Službeni glasnik.
- Šikman, M. (2021). *Analiza usklađenosti zakona i politika Republike Srpske sa međunarodnim standardima u vezi sa seksualnim uznemiravanjem*. Banja Luka: Fondacija Udružene žene.
- Škulić, M. (2016). Silovanje bez prinude, proganjanje i polno uznemiravanje - nove buduće inkriminacije. *Bilten Višeg suda u Beogradu*, 87, 101 – 124.
- Škulić, M. (2019). *Krivična djela protiv polne slobode*, Beograd: Službeni glasnik.
- Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007, Official Journal of the European Union, C 306, 17 December 2007. Dostupno putem internet: Official Journal of the European Union, C 306, 17 December 2007, pristupljeno 16.09.2021.
- Ybarra, M., Espelage, D., Kimberly M. (2007). The Co-occurrence of Internet Harassment and Unwanted Sexual Solicitation Victimization and Perpetration: Associations with Psychosocial Indicators, *Journal of Adolescent Health*, 41(6), 31-41
- Ured za publikacije Europske unije. (2020). Priručnik o europskom antidiskriminacijskom pravu, Luxembourg: Ured za publikacije Europske unije. https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_non_discr_iaw_HRV.pdf.
- UN Women. (November 2019). *Facts and figures: Ending violence against women*. Dostupno putem internet: unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/facts-and-figures#notes, pristupljeno 10.08.2020.
- UN Women. (2011). *Overview and Definition of Terms. The Virtual Knowledge Centre to End Violence against Women and Girls*. Dostupno putem internet Overview and Definition of Terms (endvawnow.org), pristupljeno 18.09.2021.
- United Nations Office On Drugs and Crime. (2010). *Handbook on Effective police responses to violence against women*. New York: United Nations.
- Universal Declaration of Human Rights, adopted by the UN General Assembly on 10 December 1948. Dostupno putem internet: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>, pristupljeno 16.09.2021.
- UN Global Compact & UNIFEM, Women's Empowerment Principles: Equality Means Business, March 2010, Dostupno putem internet: https://www.un.org/en/ecosoc/newfunct/pdf/womens_empowerment_principles_ppt_for_29_mar_briefing-without_notes.pdf, pristupljeno: 21.09.2021.

Ustav Republike Srpske, Službeni glasnik RS, br. 21/1992 - prečišćen tekst, 28/1994 - Amandmani XXVI-XLIII, 8/1996 - Amandmani XLIV-LI, 13/1996 - Amandman LII, 15/1996 - ispr., 16/1996 - Amandman LIII, 21/1996 - Amandmani LIV-LXV, 21/2002 - Amandmani LXVI-XCII, 26/2002 - ispr., 30/2002 - ispr., 31/2002 - Amandmani XCIII-XCVIII, 69/2002 - Amandmani XCIX-CIII, 31/2003 - Amandmani CIV i CV, 98/2003 - Amandmani CVI-CXII, 115/2005 - Amandman CXIV, 117/2005 - Amandmani CXV-CXXI i 48/2011 - Amandman CXXII i "Sl. glasnik BiH", br. 73/2019 - odluka US BiH.

Zakon o zabrani diskriminacije, Službeni glasnik BiH, br. 59/09, 66/16.

Zakon o radu Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 1/2016, 66/2018.

Zakon o zaštiti od uznemiravnja na radu Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske br. 90/21.

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, broj 102/2012, 108/2013, 82/2015 i 84/2019.

CRIMINALIZATION OF SEXUAL HARASSMENT IN THE CRIMINAL LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF SRPSKA

Prof. dr Mile Šikman

Associate professor Law Faculty University of Banja Luka

Abstract: *Ever since the introduction of the Republika Srpska of the criminal offense of Sexual Harassment (Article 170) in the Criminal Code and its amendments from 2017, there was an expert and scientific debate on the need and manner of incrimination of this behavior in criminal law. This is particularly expressed with regard to the fact that even in the specific international legal basis for this incrimination, namely the Istanbul Convention (2011), the necessity of criminal incrimination of sexual harassment as a criminal offense is not explicitly stated. On the other hand, the introduction of the new criminal offense – sexual harassment cannot be considered wrong. The question is how to criminalize behaviors that are considered sexual harassment, while at the same time making a clear distinction to behaviors that do not constitute a crime. In particular, the problem is reflected in the development of a norm that will be adequately applicable in judicial practice, which will achieve the purpose of punishment, manifested in both special and general prevention of sexual harassment. The subject of this paper was just mentioned, which is why we analyzed the existing international legal framework and harmonization with domestic legislation in this area.*

Keywords: *sexual harassment, criminal law, criminal offense.*